

мр Сања ШКОРИЋ

Правни факултет за привреду и правосуђе, Нови Сад

ДРЖАВНИ УТИЦАЈ НА ТРЖИШНУ ДОМИНАЦИЈУ И ЊЕНУ ЗЛОУПОТРЕБУ

Резиме

Утицај државе на одвијање капиталистичког процеса репродукције је увек постојао, али су се кроз историју капитализма мењали обим и методи тих утицаја. Историја тржишне економије представља историју дискусије о односу државе и тржишта и трагања за оптималним односом њиховој узајамној деловања. Нужности државне интервенције у привреди управо потврђују актуелна дешавања у свету, али и код нас. Више нема дилеме око тога да ли је потребно мешање државе у привредни живот. Искристалисано је да је то мешање неопходно, али уједно и да оно мора бити контролисано, као уопштом и сва понашања учесника на тржишту. Државна интервенција у привреди се посматра кроз призму остваривања постављених јавних и општих циљева, затим кроз потребу заштити потрошача, заштити инвеститора, заштити животне средине и сл. Међутим, циљеви који се државном интервенцијом у привреди желе постићи, веома често сами себе искључују, па је држава у ситуацији да недоследно спроводи своју установљену политику, да на једној страни дискриминише учеснике на тржишту путем различитих врста државне помоћи, а да, са друге стране, једина буде овлашћена да кажњава учеснике тржишта који врше дискриминацију и друге облике злоупотребе тржишне доминације.

Кључне речи: државна интервенција, јавни интерес, државна помоћ, тржишна доминација, злоупотреба тржишне доминације, кажњавање привредних субјеката, санкције.

I Улога савремене државе у привреди

Савремена држава на веома различите начине интервенише у привреди. Конкретни појавни облици те интервенције су веома бројни, али се сви они могу груписати у пет основних категорија:¹

- 1) држава ствара правни систем и регулише привредну активност;
- 2) купује и продаје робе и услуге;
- 3) врши трансферна плаћања;
- 4) води стабилизациону макроекономску политику; и
- 5) порезима и субвенцијама усмерава алокацију ресурса ка пожељним употребама.

Савремена држава је модел „кооперативне државе“ која је партнер тржишту. Опште је прихваћена пожељност тржишне конкуренције, али не схваћене онако како је то било у доба либералног капитализма. Наиме, држава усваја основну идеју тржишне конкуренције, али она истовремено мотивише привредне субјекте да делају у правцу остваривања стратешких привредних циљева модерног друштва.

Потреба државне интервенције у савременом друштву се образлаже циљевима које та интервенција треба да постигне. Ти циљеви су следећи:

- 1) одржив економски раст;
- 2) пуна запосленост;
- 3) стабилност цена;
- 4) правична расподела дохотка; и
- 5) заштита животне средине и природних ресурса.²

Први од постављених циљева – да се државном интервенцијом постигне одржив економски раст, као потреба, је дошао до изражаја након Другог светског рата. Тада је уочен недовољан економски раст који је био карактеристика монополског капитализма. У условима недовољног економског раста, капиталистичка привреда сама, без помоћи државе, није могла да обезбеди одговарајући степен запослености, који је постављен као још један циљ државне интервенције. Зато је држава, путем субвенција одређеним гранама привреде и путем различитих видова стимулација приватном сектору, успела да, до одређене границе, обезбеди одржив економски и привредни раст, а самим тим

1 Бранко Радловић, *Држава – улога политике у економији*, Београд, 2007, стр. 12.

2 Ђорђе Попов, Фуада Станковић, *Основи економије*, Нови Сад, 1998, стр. 199.

и одговарајући степен запослености становништва. Стабилност цена је држава себи поставила као циљ, јер је утврђено да спонтано формирање цена на тржишту, путем закона понуде и тражње, није увек онакво какво је потребно да би се обезбедио привредни раст и развој, те стабилност и просперитет друштва, јер осим тржишта, на формирање цена утичу и тржишно доминантни привредни субјекти. Тако би, без интервенције државе у овој сфери, дошло до ситуације у којој би формирање цена на тржишту водило само једном, а то је интересу тржишно моћних субјеката на стицање екстрапрофита, без вођења рачуна о интересима и потребама других учесника на тржишту, а посебно крајњих потрошача. Утицај државе на цене нарочито долази до изражаја када се ради о есенцијалним потребама друштва, као што су цене у пољопривреди, фармацеутској индустрији, затим привредним гранама које се баве производњим и/или дистрибуцијом различитих врста енергије неопходних друштву и сл. За повећања цена оваквих производа или услуга се обично тражи одобрење државних органа. Ипак, и поред неопходности државне интервенције у овој области, ниво и обим те интервенције се такође, ограничава да не би прешли границу која би водила лошим резултатима по развој привреде и друштва у целини. Дакле, и овде се мора поштовати идеја тржишне конкуренције докле она производи позитивне ефекте.

Правична расподела дохотка оправдава се чињеницом да тржиште одређује расподелу дохотка на основу конкуренције и деловања понуде и тражње, те на тај начин долази до неједнаке расподеле, као још једне карактеристике слободног конкурентског модела.³ У таквој ситуацији деловања законитости потпуно слободног тржишта, положај великог броја субјеката би био предодређен количином ресурса које поседују и са којима улазе у тржишну утакмицу. Из тог разлога држава својом интервенцијом чини да расподела дохотка и потребних ресурса буде праведна, што не мора увек значити да је она и ефикасна. Овде нарочито долази до изражаја социјална улога и функција државе која у себи садржи етичке принципе какви на слободном тржишту не постоје. Ту се нарочито мисли на услуге државе у здравственом осигурању (које не плаћа непосредно болесник, већ се посредно финансира путем доприноса које уводи држава за здравствену заштиту), затим пензија или помоћи за незапослене и социјално угрожене и сл. Наравно, интервенција државе у области расподеле дохотка може да се изроди у своју супротност, где се претераним уједначавањем доходака дестимулише тржишна иницијатива, па и овде морају бити установљене границе до којих држава може ићи у својој интервенцији.

3 Мирोљуб Лабус, *Основи економије*, Београд, 2007, стр. 100.

Последњи циљ који држава својом интервенцијом у привреди треба да постигне, а који наравно није мање важан од осталих (можда је чак донекле и важнији), је свакако заштита животне средине и природних ресурса. Он је посебно дошао до изражаја у другој половини XX века када је утврђен висок степен загађености животне средине који има своје глобалне последице по здравље, па и живот свих људи, а јасно су видљиве у овом периоду, кроз велике климатске промене. Државна интервенција у овој области је потребна и из разлога што су често супротстављени интереси појединачног привредног субјекта и друштва као целине. На пример, привредни субјект може да стекне већи профит захваљујући својој производњи, али да истовремено веома загађује чо-векову околину, наносећи велику штету и велике трошкове друштву.⁴

1. Утицај државе на тржишну доминацију путем државне помоћи

У савременим условима који постоје на свим тржиштима, потреба мешања државе, односно „јавне руке“ у привреду је неизбежна и неопходна. Један вид таквог утицаја државе, који је уједно и веома важан са аспекта почетних положаја тржишних учесника, је свакако и државна помоћ.

Државна помоћ би представљала интервенцију државе у привреди којом она различитим подстицајним мерама (субвенцијама, премијама, пореским подстицајима и сл.) утиче и мења услове конкуренције на тржишту и тиме привредне субјекте који учествују у тржишној утакмици ставља у различиту стартну позицију, односно овде се ради о некој врсти дискриминације привредних субјеката. Како су све врсте дискриминација забрањене, то наравно важи и за ситуацију када држава врши радње дискриминације. Полазећи од тога да државна интервенција нарушава и меша се у тржишну привреду, појам државне помоћи у себи обухвата искривљавање конкуренције и стварање нелојалне предности за домаће произвођаче или извознике.⁵ Управо због овога постоји њена општа забрана.

Државна помоћ је можда најинтересантније питање у политици конкуренције зато што се држава, користећи свој монопол принуде, налази у ситуацији да прикупља порезе од једних и затим, та средства редистрибуира другима, утичући на тај начин на конкуренцију

4 Ђорђе Попов, Фуада Станковић, *нав. дело*, стр. 199.

5 Гордана Илић, „Државна помоћ у праву конкуренције Европске уније“, *Право и привреда*, бр. 5–8, 1997, стр. 880–881.

на тржишту, и одржавајући у животу привредне субјекте који би, без њене помоћи, пропали. Такву могућност држава свакако користи, али се последњих година настоје поставити прецизне границе таквој делатности државе, које би биле преточене у законске прописе, а који би опет вршили контролу државне помоћи. Такође, Уставом се гарантују самосталност и равноправност свих облика својине и свих правних форми привредних субјеката. Ово све значи да начелно постоји општа забрана државне помоћи, јер ни држава не може бити та која ће својим радњама нарушавати постављене принципе. Међутим, због потреба уједначавања привредног развоја свих региона, као и због потребе форсирања развоја одређених привредних делатности које су од виталног националног значаја, те због извозних потреба и потреба реализације развојних приоритета, дозвољено да се одступи од постављених правила и начела.⁶

Државна помоћ се, према примарним циљевима доделе, дели на следеће три категорије:

- хоризонтална државна помоћ, намењена већем броју унапред неодређених корисника и која знатно мање нарушава тржишну конкуренцију од секторске државне помоћи;
- секторска државна помоћ, намењена унапред одређеним (познатим) привредним субјектима у појединим делатностима, односно секторима; и
- регионална државна помоћ, која се додељује ради подстицаја привредног развоја неразвијених, односно мање развијених региона, односно подручја, пре свега оних у којима је животни стандард изузетно низак или у којима влада велика незапосленост.⁷

У Србији је до сада, државна помоћ додељивана кроз следеће инструменте: субвенције, пореске подстицаје (умањење пореза, престанак пореског дуга, отпис пореза) и повољне зајмове – кредите. Субвенције су у Републици Србији, као и у Европској унији, најзаступљенији инструмент којим се додељује државна помоћ,⁸ док су и остали инструменти заступљени, али у мањем проценту.

6 Мирко Васиљевић, *Пословно право*, Београд, 2004, стр. 427.

7 Из извештаја о додељеној државној помоћи у Републици Србији у 2006. години, у коме је категоризација преузета из методологије Европске уније, <http://www.mfin.sr.gov.yu/srl/2534>.

8 У земљама чланицама Европске уније у 2006. г., субвенције су чиниле 50% укупне државне помоћи, а у Р. Србији 53,4%. Наведено према: Извештају о додељеној државној помоћи у Републици Србији у 2006. години, <http://www.mfin.sr.gov.yu/srl/2534>.

Оно што је веома интересантно јесте да у Србији до пре пар месеци није уопште постојала законска регулатива ове области.⁹ Како је државна помоћ у начелу недозвољена, оно што је изузетно може учинити потребном и оправданом мора бити контролисано и то на веома транспарентан начин. Тај пропуст правног система Србије се покушао ублажити усвајањем годишњих извештаја о додељеној државној помоћи, али оно што је сигурно јесте да то никако није могло заменити преко потребну законску регулативу и контролу државне помоћи. Нови Закон предвиђа и оснивање посебне комисије која ће вршити претходну и накнадну контролу додељене државне помоћи, чиме ће се минимизирати деловање на функционисање тржишног механизма.

Државна помоћ утиче на привредне субјекте тако што помаже оне слабије тржишне учеснике, који би без ње сигурно изашли из тржишне утакмице. Дакле, овде се сусреће контрадикторност у самој улози државе која кажњава оне који дискриминишу друге, а путем државне помоћи ту дискриминацију и сама чини. Наравно, од правилне доделе државне помоћи постиже се корист која превазилази појединачне и групне интересе и дугорочно гледано, производи позитивне резултате у областима у којима се примењује, остварујући, при том, важне привредне и друштвене циљеве државе. То важи у условима стабилне привреде, где држава фокусира своју интервенцију на мање привредне субјекте, пружа им различите врсте помоћи, штити их од моћних конкурената и помаже им да опстану. Међутим, када се стабилност привреде пољуља, или као што је случај тренутно, привреду захвати глобална економска криза, држава или уже, политичари, неће интервенисати у корист малог привредног субјекта, јер су последице његове пропасти локалне и незнатне. Овога пута држава интервенише у корист великих привредних субјеката у чијој заштити лежи и заштита великог броја запослених, важних клијената и сл. Као обични посматрачи, с правом се могу сви запитати, ако велики и веома тржишно моћни привредни субјекти нису били у стању да се изборе са деловањем тржишног механизма, колике су шансе онима далеко слабијима?

2. Питање оправданости државне интервенције у привреди

Код оцене оправданости државне интервенције у привреди, осим тога што нема више дилеме да ли је она потребна, јер је она заиста неопходна тржишту и привреди, поставља се још и питање да ли је држава стручна и способна да својом интервенцијом позитивно утиче на развој

9 Закон о контроли државне помоћи је донет 8.7.2009. године, а почео је да се примењује 1. јануара 2010. године (*Службени гласник РС*, бр. 51/09).

привреде? Наиме, посматрајући државу, веома лако се може доћи до закључка да она у стварности не представља ништа друго до скуп уставна која воде и у којима раде појединци. Ако се на овај начин држава определи, мора се имати на уму да су људи различити, са различитим, а понекад и промењивим склоностима, способностима и идејама. Дакле, на који начин учинити да тај скуп људи у свој њиховој различитости делује у правцу остварења пре свега друштвених интереса, а не својих личних?

Сви облици интервенције савремене државе у привреди са циљевима које треба да постигну, сматрају се пожељним, јер производе позитивне ефекте на тржишту, али и у целокупном друштву. Међутим, да ли је увек тако? Приликом дефинисања разлога државне интервенције у привреди и циљева који се том интервенцијом желе и треба да се постигну, поставља се и питање одређивања приоритета неког циља или групе њих према другима. Наиме, остварење једног циља понекад може готово потпуно да искључи остварење другог циља. Пример за то је свакако политика конкуренције и државна помоћ. Дакле, на који начин држава може деловати у привреди да би подједнако остварила све пред собом постављене циљеве? Или, ако то није могуће, ком циљу треба дати приоритет? И на ово је тешко одговорити, када је познато да сви циљеви, као и облици државне интервенције у привреди имају узајамно дејство једни на друге и посредно или непосредно утичу једни на друге.

Држава као творевина има још низ недостатака који је ограничавају и чине да њена интервенција често не произведе оне резултате који су се очекивали. Ти недостаци би, примера ради, били њено кашњење у доношењу одређених одлука и њиховом дејству, с обзиром на механизам њиховог доношења и формалност процедуре, затим веома често опортунистичко понашање појединаца који чине државу, односно њихова неспремност да у одређеном тренутку учине све што је у њиховој моћи и на најбољи могући начин, да би испунили њима задати циљ, и сл. Е, на овом месту се поново поставља питање да ли, будући да је и сама несавршена, држава може да исправи резултате несавршеног тржишта? Јасно је да тржиште није увек способно да се саморегулише, али да ли је држава то способна уместо њега да уради? Као што је напред речено – није дилема да ли држава треба да интервенише или не, него да ли је држава способна да интервенише кад треба, како треба и колико треба. Тачније, нема дилеме око тога да ли треба бирати између државе и тржишта, јер је економска историја показала да су најуспешнија друштва била управо она која су била у стању да нађу одговарајући спој и једног и другог. Другим речима, треба допустити тржишту да само-

стално функционише, са својим добро познатим законитостима, а да држава интервенише само онда када је то потребно да би се остварили прецизно дефинисани и транспарентни циљеви те интервенције. Држава ће бити у стању да поправи тржишне несавршености онда када она не буде настојала да својом интервенцијом замени тржиште или да непосредно наметне избор појединим учесницима на тржишту.¹⁰

3. Утицај државе на ограничавање привредних слобода

Држава на првом месту, установљава правила за оквир тржишног понашања привредних субјеката, што у најширем смислу представља право конкуренције и у оквиру њега антимонополско право.¹¹ Ту се првенствено мисли на интервенцију државе путем које се установљавају правни прописи значајни за ову материју којима се постављају основна правила понашања свих учесника на тржишту, те различите врсте државне помоћи којима држава настоји да уједначи привредни развој различитих региона у земљи или да подстакне развој одређених привредних делатности и сл. Држава, постављајући правни оквир за обављање привредне активности и правила понашања привредних субјеката на тржишту. Утиче на стање које ће постојати на том тржишту. Већ највишим правним актом земље – Уставом се постављају оквири економског уређења земље у оквиру кога се гарантују привредне слободе, попут слободе предузетништва, која би у најширем смислу требало да садржи слободу избора правне форме у којој ће се привредни субјект организovati, слободу избора делатности и њеног вршења, затим слободу избора својих уговорних партнера и сл.; затим слободу кретања рада, робе, услуга и капитала. Ове уставом загарантоване базичне привредне слободе у пракси свих националних економија трпе бројне изузетке. Ти изузеци, односно рестрикције слободног вршења привредних делатности, могу бити оправдани општим интересом, потребом заштите потрошача, потребом заштите инвеститора, потребом заштите животне средине и слично.¹²

Рестрикције привредних активности и слобода, поред већ раније наведених, могу имати различите видове,¹³ као што су:

- од стране државе постављени захтеви професионалне квалификације;

10 Сања Шкорић, *Злоупотреба доминантног положаја на тржишту*, магистарски рад, Нови Сад, 2009, стр. 142.

11 Мирко Васиљевић, *нав. дело*, стр. 424.

12 *Ibid.*, стр. 425.

13 *Ibid.*

- систем дозвола за оснивање одређених привредних субјеката и за обављање одређених делатности;
- разни системи државне контроле цена;
- државне робне резерве;
- давање концесија;
- везивање стицања разних права за уписе у различите државне регистре (регистри непокретности и хипотека, регистри залога на покретним стварима, регистри права индустријске својине, регистри правних лица и предузетника, регистри страних улагања, регистри страних представништава и сл.).

Начелно, појединац, односно привредни субјект, мора имати слободу избора унутар задатог скупа ограничења и на такав начин њему се омогућује да присваја све користи, али и да сноси пуне трошкове које су последица његовог пословног одлучивања. Само на такав начин, може се тржиште оквалификовати као слободно и привредни субјекти који у њему учествују као самостални и слободни. Да би се то постигло, држава мора својим прописима јасно утврдити власничка права и њихово ефикасно спровођење (што понекад подразумева и присилно спровођење), затим она мора у својој интервенцији одржати своју непристрасност и неутралност, што значи да неће фаворизовати одређене учеснике на тржишту или одређене гране привреде, осим уколико је то потребно зарад постизања општих интереса читавог друштва.¹⁴

Ретко се јавно говори о томе да држава, осим што поставља окви-ре у којима ће се привређивање одвијати путем свог правног система, врло директно и сама утиче на то да поједини привредни субјекти прво стекну, а касније и злоупотребе своју тржишну доминацију. Међутим, у недостатку бољег механизма, држава ипак остаје једини субјект који може на ауторитативан начин контролисати оснажене привредне гиганте и евентуално их казнити, уколико се оглуше о постављена правила понашања на тржишту. То држава, првенствено чини својом политиком конкуренције, односно својим антимонополским законодавством.

II Кажњавање тржишно доминантних привредних субјеката

Када држава, својим апаратом принуде штити правним прописима установљен привредни поредак земље, она врши један вид интервенције у привреди где није равноправна са привредним субјектима, већ се налази у позицији хијерархијски надређеног субјекта, који штити интересе читавог друштва. На овом месту би се могао стећи погрешан ути-

14 Сања Шкорић, *нав. дело*, стр. 144–145.

сак да се кажњавају сви тржишно доминантни субјекти. Међутим, да би тржишно доминантни привредни субјекти били кажњени, потребно је да злоупотребе своју тржишну доминацију и да се та злоупотреба утврди у за то предвиђеном поступку. Тек тада може бити речи о изрицању санкција према онима који прекрше забрану злоупотребе тржишне доминације установљену прописима.

1. Управноправне санкције

Управноправне санкције у већини земаља изричу посебно формирану државни органи задужени за вођење поступка у коме се утврђује да ли постоји повреда норми антимонополских прописа. У Републици Србији је то Комисија за заштиту конкуренције, у Босни и Херцеговини Конкуренцијски Савјет, у Европској унији Европска Комисија, а поступак пред њима се води по правилим општег управног поступка, са одређеним специфичностима. У другом степену, овај поступак се решава пред одговарајућим судовима, у Србији је то, по новом Закону, Управни суд, у Босни и Херцеговини пред судом БиХ, а у Европској унији пред Судом правде.

У право Републике Србије, управне мере које може изрећи Комисија за заштиту конкуренције могу бити привремене мере¹⁵ и мере отклањања повреде конкуренције.¹⁶ Овакво категорисање управних мера је новина у правном систему Србије и последица је проширивања овлашћења Комисије. Привремене мере се изричу у току трајања поступка пред Комисијом и могу трајати најдуже до његовог завршетка. Њима се може наложити престанак вршења одређених радњи, промене аката или могу подразумевати обавезу предузимања радњи којима би се спречиле или отклониле штетне последице.

У мере отклањања повреде конкуренције спадају мере понашања и структуралне мере. Мерама понашања се привредном субјекту може наложити активно или пасивно понашање уколико је потребно отклањање повреде конкуренције или спречавање њеног настанка. Структуралне мере се изричу ако се утврди значајна опасност од понављања исте или сличне повреде конкуренције као непосредне последице саме структуре учесника на тржишту. Тада Комисија може наложити промену у тој структури ради отклањања такве опасности или успостављању структуре каква је постојала пре повреде конкуренције.

15 Закон о заштити конкуренције (*Службени гласник РС*, бр. 51/09), чл. 56.

16 *Ibid.*, чл. 59.

2. Грађанскоправне санкције

Грађанскоправне санкције се углавном састоје у обавези накнаде штете, као имовинскоправне обавезе, заинтересованом или оштећеном лицу које је штету претрпело услед радњи злоупотребе тржишне доминације. Под заинтересованим или оштећеним лицем се у најширем смислу могу сматрати непосредни конкурентни доминантног субјекта, у неким случајевима и његови пословни сарадници, али и сами потрошачи, односно корисници услуга. С обзиром да се нормама антимонополског права пре свега штити јавни поредак, логично би било закључити да се поступак за заштиту покреће *ex officio*.¹⁷ Међутим, када је у питању накнада штете, односно имовинскоправна заштита, ситуација је другачија, јер често нема непосредно оштећеног лица, иако посредно могу бити оштећени сви стварни и потенцијални конкуренти и потрошачи. Како штета није имагинарна категорија, она мора бити доказана, што је у оваквом случају веома тешко. Дакле, захтев којим се може остварити накнада штете се базира на принципу доказане кривице, што значи да тужилац мора доказати наступање штете, њен износ и узрочно-последични однос између дела злоупотребе тржишне доминације и штете.¹⁸

Важно је истаћи да прописи свих земаља развијених тржишних привреда дозвољавају могућност накнаде штете због злоупотребе тржишне доминације која се остварује у грађанском поступку, односно у парничном поступку.¹⁹

У праву Европске уније, не постоји одредба по којој постоји имовинскоправна заштита, односно право на накнаду штете због злоупотребе тржишне доминације, али се та област регулише законима држава чланица и решава пред њиховим надлежним судовима.

У грађанскоправне санкције спада и санкција ништавости за све оне правне послове, односно споразуме који су проистекли из вршења радњи којима се злоупотребљава тржишна доминација. Постоји опште мишљење, како у упоредном праву, тако и код нас, да уговори које доминантан привредни субјект, злоупотребљавајући свој положај, закључи са трећим лицима остају пуноважни, с тим да се трећем лицу признаје право да тражи поништај појединих клаузула које представљају повреду забране злоупотребе тржишне доминације.²⁰ То значи да ништавост

17 Илија Зиндовић, „Монополско понашање и право на накнаду штете“, *Правна ријеч*, бр. 5, Бања Лука, 2005, стр. 580.

18 Стеван Шогоров, *Монополистички споразуми у југословенском праву*, Научна књига, Београд, 1989, стр. 136.

19 Тако је изричито прописано и у члану 73 Закона о заштити конкуренције Републике Србије.

20 Стеван Шогоров, *нав. дело*, стр. 135.

таквих клаузула не повлачи за собом аутоматски и ништавост читавог уговора уколико су остале тачке уговора ваљане.

3. Казненоправне санкције

Ова врста санкција свакако има највише изражено репресивно дејство. Ипак, поред свог репресивног карактера, казненоправне последице у великој мери делују и превентивно на све доминантне привредне субјекте, стављајући им у изглед санкције у виду новчаних казни, али и казну лишења слободе за одговорна лица привредног субјекта, уколико прекрше забрану злоупотребе свог положаја.

У колеџци антимонополског права, у Сједињеним Америчким Државама, казненоправне санкције за привредне субјекте који изврше дела монополисања из Шермановог закона,²¹ су такође новчане казне и казне лишења слободе за одговорна лица. Новчана казна и казна лишења слободе могу бити изречене алтернативно или кумулативно.

У праву Републике Србије кривичноправна одговорност је установљена Кривичним закоником за злоупотребу – како Закон наводи – *монополистичкој њоложаја*.²² Кривично дело је подведено под дела против привреде и управљено је према одговорном лицу привредног друштва или према другом субјекту привредног пословања које има својство правног лица или према предузетнику који злоупотребом монополског или доминантног положаја на тржишту изазове поремећај на тржишту или доведе тај привредни субјект у повлашћен положај у односу на друге, тако да оствари имовинску корист том или неком другом привредном субјекту или нанесе штету другим субјектима привредног пословања, потрошачима или корисницима услуга. За ово кривично дело се предвиђа казна лишења слободе до три године.

Новчане казне у праву Републике Србије се категоришу у мере заштите конкуренције и мере процесног пенала.²³ Мере заштите конкуренције су заправо новчане казне које могу бити у висини од највише 10% од укупног годишњег прихода тржишно доминантног привредног субјекта. Мере процесног пенала имају за свој предмет кажњавање оних тржишно доминантних привредних субјеката који не поштују раније издате налоге Комисије, односно оних који се понашају супротно тим налозима. То кажњавање се постиже наплатом новчаних казни чији се

21 *An Act to Protect Trade and Commerce Against Unlawful Restraints and Monopolies – Sherman Antitrust Act*, U.S. Code, Title 15, § 1–7.

22 Кривични законик (*Службени њласник РС*, бр. 85/05, 88/05 – исправка, 107/05 – исправка и 72/09), чл. 232.

23 Закон о заштити конкуренције Републике Србије, чл. 68 и 70.

распон креће од 500 до 5.000 евра за сваки дан понашања супротно налогу Комисије. Ипак, процесни пенал не може да износи више од 10% укупног годишњег прихода тржишно доминантног привредног субјекта. Дакле, привредни субјект који злоупотреби тржишну доминацију може очекивати различите мере које директно могу утицати на његово даље пословање, без обзира што неке од њих могу трајати само одређени временски период (неколико месеци) који је за једног привредног учесника на тржишту више него довољан да би наступиле извесне штетне последице са својим реперкусијама у знатно дужем временском периоду. Санкције које је Комисија надлежна да изрекне у поступку према Закону од 2009. године су далеко разноврсније од оних које су постојале у Закону од 2005, а веома је изражен и њихов репресивни карактер.

Новчане казне, као облик казненоправних санкција представљају уједно и једини облик ових санкција који је предвиђен у антимонополском праву у Европској унији, уз могућност надлежних органа да починиоцима наложе да престану са недопуштеним понашањем. Европска комисија и Суд немају право изрицања позитивних мера у оквиру којих би починиоцима наметали обавезе било у погледу будућег понашања, било у погледу отклањања нанетих штетних последица, што једино може бити учињено према правилима држава чланица и у њиховим поступцима.

Mag. Sanja ŠKORIĆ
Law Faculty, Business Academy, Novi Sad

STATE INFLUENCE ON THE MARKET DOMINANCE AND ITS ABUSE

Summary

State influence on the functioning of the capitalist process of reproduction has always existed, but through the history of capitalism have changed its scope and methods of influence. History of the market economy is the history of discussion about the relationship between state and market and searching for the optimal ratio of their mutual action. The necessity of state intervention in the economy just confirms the actual happenings in the world, but also in our country. There is no more doubt about whether government intervention is needed in the economy. It is established that there is necessity for state intervention, but also that it must be controlled, like all behavior of market participants.

State intervention in the economy is viewed through the prism of achieving the set objectives and the general public, and through the need for consumer protection, investor protection, environmental protection and the like. However, the goals that state intervention in the economy wants to achieve, are often excluding each other, and the state is inconsistent in a position to implement its established policies that discriminate on one side the market participants through various types of state aid, and that, on the other hand, only has the power to punish market participants for discrimination and other forms of abuse of market dominance.

Key words: *state intervention, public interest, state aid, market domination, abuse of market dominance, punishment of economic entities, sanctions.*